

- Tre ud af fire kuld landsvaler omkom i det efterårsagtige vejr midt i juni

Sommeren var hård ved svalerne

Naturligt

Naturformidler
Lars Hansen

Sommeren 2009 blev præget af et meget omskifteligt vejr. I perioder dejligt sommerligt, men ind imellem også rigtig skidt. Midt i juni fik vi fire dage med silende dagsregn, kulde og ruskvejr. I store dele af det sydlige Danmark faldt over 100 mm regn, mens andre egne næsten gik fri. Vejret var meget forskelligartet, men generelt fik den sydlige del af Danmark fire dages regulært møgvejr.

Gennem næsten to år har vi ellers været vænnet til temperaturer over normalen, men juni 2009 blev en kold måned, hvor gennemsnitstemperaturen kun blev holdt oppe af et meget varmt vejr sidst på måneden.

Naturen er tilpasset et skiftende vejr, men når regnen siler ned i dagevis, opstår der ekstreme situationer, og for nogle dyrearter kan det lynhurtigt udvikle sig til en katastrofe. Ikke mindst for de insektædende småfugle.

Døde kuld

For landsvalen blev det en katastrofe. I det fynske område gik tre ud af fire kuld til i de kritiske dage i juni. Selvom svalerne febrilsk fløj rundt, var det håbløst at finde myg og fluer. Imens lå æg og unger og blev kolde.

På landsplan kostede det over en halv million svalunger.

Det dårlige vejr kom på det mest uheldige tidspunkt og netop, hvor første kuld

klækkede. Havde der blot været store unger i rederne, kunne katastrofen måske være afværget. Men æg og små unger kræver, at den ene af fuglene bliver ved reden, og magen må så alene forsøge at skaffe føden. Men i det efterårsagtige uvejr var det en umulig opgave.

Oveni kom det dårlige vejr lige for fluerne. Staldens fluer er svalernes "opsparing" - de gemmes til regnvejrskage, hvor det kniber med at finde føde. Men i år manglede denne mulighed. Fluerne var først lige begyndt at klække, men kulden satte dem i stå.

De fynske svaler

Jeg har siden 1972 ringmærket tusinder af svalunger, og det var i den forbindelse, jeg blev opmærksom på problemet. Jeg skyndte mig derfor at foretage en lille undersøgelse på gårde rundt om på Fyn, blandt andet Bågø, Agernæs, Tåsinge, Sydby, Nyborg og Hindsholm.

Flere end 100 reder blev undersøgt, og det viste sig, at næsten 80 procent af re-

derne var forladt. De fleste overlevende kuld var med store, fuldfjerede unger eller nylagte æg. På nogle gårde blev samtlige reder forladt, mens det på andre kun var omkring halvdelen. Jeg har aldrig oplevet noget lignende.

Svalernes følsomhed over for vejret beskrives næsten bedst i et eksempel fra

Landsvalens unger vokser hurtigt, og en enkelt svalerede kan nå at forbruge en million insekter i løbet af sommeren. Ungerne fodres med få minutters mellemrum dagen igennem.

Alperne i 1974. Netop som svalerne om efteråret skulle passere Alperne, indtraf der voldsomme snestorme, og millioner af svaler blev fanget i uvejret. De måtte nødlande i sneen, og det udløste en stor indsamlingsaktion, som vakte opsigt verden over. I løbet af en uges tid blev ikke færre end 200.000 svaler indsamlet, og med hjælp fra blandt andet flyselskaber blev de transporteret til Middelhavet, hvor de blev sat ud.

Trods den store indsats døde millioner af svaler, og i 1975 kunne jeg konstatere, at den fynske bestand var halveret.

Til gengæld fik vi i 1975 en lang og varm sommer, og en stor del af de overlevende fik produceret to store kuld unger, og i 1976 var bestanden igen på vej op.

Ødelagde Holbergs humør

Lars Roar Langslet beskriver i sin store Holberg-biografi "Den store ensomme" (2001), hvordan det sydlige Frankrig i 1725 blev ramt af et lignende, men mere langvarigt vejr: "... det var den værste sommer i mands minde over det meste af Europa, med stærke storme, tordenvejr, og frem for alt kulde, uophørlig silende regn eller sne. I juni 1725 frøs alle svaler i Montpellier ihjel".

Holberg rejste dengang rundt i blandt andet Frankrig, og vejret ødelagde til sidst hans humør.

De vejrmæssige forhold rammer med

De nyudfløjne unger sidder ofte tæt sammen for at holde varmen.

Landsvalens unger vokser hurtigt, og en enkelt svalerede kan nå at forbruge en million insekter i løbet af sommeren. Ungerne fodres med få minutters mellemrum dagen igennem.

Når svalerne flyver lavt, bliver det regnvej, siger et gammelt ordsprog. Det har sin rigtighed, for i regnvej er der næsten ingen insekter i luften, og svalerne må stryge lavt hen over jorden i håb om at hvirvle insekter op.

jævne mellemrum og påvirker svalebestanden. Det sker også i det sydlige Afrika, hvor næsten samtlige svaler fra Europa og det vestlige Rusland er forsamlet i midvinteren. Det kræver selvsagt milliarder af insekter hver dag at brødføde de mange millioner svaler. En tørkeperiode kan derfor ramme hårdt og reducere bestanden, inden de i februar begynder trækker mod nord.

Faldende bestand

For 40 år siden havde vi over en halv million par landsvaler. Dengang var Danmark præget af hundrede tusinder af små husmandsbrug i et meget varieret landskab. Ideelt til svaler.

Frem til 1980'erne blev bestanden halveret som følge af landbrugets strukturændringer. Næsten alle de små husmandsbrug er nu væk, og når staldene bliver kolde, forsvinder svalerne.

I dag er landskabet langt mere monotont, og de mange små brug er nu opslugt i store, industriagtige bedrifter. Hvor der er dyr, klarer landsvalerne sig stor-

artet. På kvæggårde, hvor dyrene kommer ud, kan der i nogle tilfælde være op til 50 svalereder. Men der bliver længere og længere mellem kvæggårdene, og bestanden af landsvaler vil sandsynligvis vedblive at falde.

Den aktuelle bestand af landsvaler kendes ikke præcist, men anslås til cirka 200.000-300.000 par. Hvis man korrigerer for det meget forskelligartede vejr i juni, så må det anslås, at halvdelen af alle kuld gik til i løbet af få dage. De lægger i gennemsnit fem æg i første kuld, og det samlede tab beløber sig derfor til langt over en halv million æg og unger.

Nye kuld i september?

Oven på den katastrofale hændelse opgav mange par, mens andre påbegyndte et nyt kuld. Men de blev næsten en måned forsinket, og de omlagte kuld var generelt små, og kun ganske få par nåede at få to kuld. Den samlede ungeproduktion blev i år meget lav, og det betyder, at bestanden næste år vil være stærkt reduceret.

Man mener, det er den globale opvarmning, som forårsager de voldsomme vejrskift. Men det er også den, der ofte skaber en lang og varm sensommer. Det kan få nogle småfugle til at udsætte rejsen til Afrika, og på et tidspunkt bliver ynglesæsonen måske så lang, at nogle arter kan nå at producere et tredje kuld. Klimaændringerne kan dermed ændre bestandenes størrelser.

Jeg var derfor meget opmærksom på, om nogle af svalerne ville forsøge denne strategi i år og have unger i rederne i september. Men nej, vejret fortsatte med at være uregerligt, og svalerne slog sig til tåls med situationen: Rederne stod tomme, da de sidste kuld fløj fra reden sidst i august.

Tekst & fotos: Lars Hansen

” Flere end 100 reder blev undersøgt, og det viste sig, at næsten 80 procent af rederne var forladt.

Lars Hansen

Lars Hansen

Lars Hansen, lærer og biolog, har i mange år været naturformidler. Han arbejder nu som konsulent i naturgenopretning for stat, kommune og private virksomheder. Lars Hansen bor i Nyborg.

Landsvalen

Æg og unger: Landsvalen lægger i gennemsnit fem æg i første kuld og fire æg i andet kuld. Det er kun godt halvdelen af parrene, som får to kuld.

Dødelighed: Næsten 90 pct af ungerne dør i løbet af det første år. Hos voksne er dødeligheden 40-70 pct årligt. Aldersrekorden er 15 år, men de fleste bliver kun to-tre år gamle. Landsvalen vender trofast tilbage til samme rede år efter år. Men på grund af den lave levealder ofte sammen med en ny mage.

Føde: Lever udelukkende af flyvende insekter, især fluer og myg. En svalerede forbruger ca en million insekter på en sommer.

Efter yngletiden spredes svalerne og overnatter i rørskove sammen med digesvaler. Sådanne flokke tæller op til 1000 fugle, i sjældne tilfælde over

10.000. I Afrika overnatter de på samme måde, og flokkene kan her tælle flere millioner.

Lignende arter:

Bysvale: Kan minde om landsvale, men har kortere vinger og hale. Den kendes bedst på sin hvide overgump. Bysvalen yngler under tagudhæng eller i vognporte i en næsten lukket rede.

Digesvale: Har brun overside og er mindre end de øvrige svaler. Yngler i kolonier i grusgrave og kystskrænter, hvor den graver en tunnel ind i skrænten.

Mursegler: Større end svaler og ligner en boomerang, når den på stive vinger stryger gennem luften. Mursegleren hører ikke til svalefamilien, men til sejlerne, der er nærmere beslægtet med for eksempel natravne.

Efter kun godt to uger flyver ungerne fra reden, men fodres fortsat af forældrene.

Landsvalen kendes på sin rustrøde strube og især de lange yderhalefjer. Hannens halefjer er længere end hunnens. Undersøgelser har vist, at hunnerne udvælger de hanner, som har de længste og mest symmetriske halefjer.

Landsvalepar i kurtisering. Hannen synger flittigt gennem hele ynglesæsonen, både for at imponere hunnen, men også for at undgå, at fremmede hanner lokker hende i uføre.